

1 «Ні про що не шкодуй» — маячня, яка руйнує нам життя

Двадцять четвертого жовтня 1960 року композитор Шарль Дюмон переступив поріг шикарної паризької квартири Едіт Піаф з острахом у серці та піснями в портфелі. На той час Піаф була чи не найславетнішою артисткою у Франції та однією з найвідоміших співачок у світі. А на додачу ще досить охлялою. І хоч їй стукнуло лише 46, алкогольна та наркотична залежності, автокатастрофи та непросте життя підірвали здоров'я жінки. Вона важила менше 45 кілограмів. А всього лише три місяці тому Піаф валялася в комі через ураження печінки.

Та все ж, попри хирляву статуру, схожу на легкий серпанок, співачка зберегла свою сумнозвісну мінливу та запальну вдачу. Вона вважала Дюмона та його напарника — поета Мішеля Вокера, який заявився разом із композитором, — людьми з посереднім музичним смаком. Раніше того ж дня її секретарка залишила їм повідомлення про скасування візиту. Спершу Піаф відмовлялася прийняти чоловіків, змушуючи їх ніяково чекати у вітальні. Та потім перед сном вона змилювалась і вийшла до них, закутана в блакитний халат.

Артистка заявила, що послухає лише одну пісню. І все.

Дюмон увівся за фортепіано Піаф. Спітнілий і знервований, він почав грати свою музику, тихо наспівуючи слова Вокера^{1*}.

* Бібліографічні посилання до цієї книжки подано на сайті видавництва: https://laboratoria.pro/files/files_to_download/1676285695-pinkpowerregret60x90blokprim.pdf. У кінці книжки зацікавлений читач знайде куар-код, який на них веде.

Non, rien de rien.

Non, je ne regrette rien.

Ні, зовсім ні.

Ні, я не шкодую ні про що.

Піаф попросила Дюмона зіграти ще раз, а сама вголос розмірковувала, чи справді він це написав. Жінка покликала послухати пісню кількох своїх друзів, які саме гостювали у неї. Потім зібрала всіх своїх слуг, щоб оцінили ще й ті.

Минали години. Дюмон грав свою пісню знову і знову — більше ніж двадцять разів, як стверджує одне джерело. Піаф подзвонила директору L'Olympia — головної концертної зали Парижу, — і перед світанком він прибув, щоб послухати цей витвір.

Non, rien de rien.

Non, je ne regrette rien.

C'est payé, balayé, oublié.

Je me fous du passé.

Ні, зовсім ні.

Ні, я не шкодую ні про що.

Сплачено, розвіяно й забуто.

Про минуле я не хочу й чути!

Кілька тижнів по тому ця пісня тривалістю 2 хвилини 19 секунд пролунала у виконанні Піаф на французькому телебаченні. У грудні композиція стала яскравим заключним акордом концерту, який допоміг урятувати L'Olympia від фінансового краху, а публіка 22 рази викликала артистку на поклон. До кінця наступного року шанувальники розкупили більше мільйона платівок із записом «Je ne regrette rien» («Я ні про що не шкодую»), піднісши співачку до статусу ікони.

А через три роки Піаф не стало.

Якось холодного недільного ранку в лютому 2016-го Ембер Чейз прокинулася у своїй квартирі в місті Калгарі на заході Канади. Її тодішній хлопець (а тепер — чоловік) поїхав за місто, тож напередодні ввечері жінка гуляла з подругами, і дехто з них залишився в неї на ніч. Подруги розмовляли за коктейлем «Мімоза», коли раптом, спонукана водночас натхненням і нудьгою, Чейз вигукнула: «А зробимо тату!». Жінки запакувалися в машину й погнали у студію татуювання та пірсингу Jokers на Хайвей, 1, де місцевий тату-майстер набив на шкірі Чейз два слова.

Татуювання, яке того дня зробила Чейз, було мало не ідентичним тому, яке вирішила витатуювати Мірелла Баттіста п'ятьма роками раніше та майже за чотири тисячі кілометрів звідти. Баттіста виросла в Бразилії, а коли їй ледве перевалило за двадцять, переїхала у Філадельфію вступати до коледжу. Вона була в захваті від міста, яке стало для неї новою домівкою. Ще студенткою влаштувалася на роботу в місцеву бухгалтерську фірму. Знайшла чимало друзів. Навіть закрутила тривалий роман із місцевим хлопцем. Усе йшло до одруження, однак після п'яти років стосунків закохані розлучилися. Тож через дев'ять років після прибуття до Америки вона повернулася у Бразилію в намаганні віднайти те, що називала «кнопкою перезавантаження». Проте за кілька тижнів до цього набила за правим вухом два слова.

Без відома Баттісти роком раніше її брат Германно Телес зробив майже таке самісіньке татуювання. Ще хлопчаком Телес захопився мотоциклами. Його батьки, які були лікарями та турбувалися про безпеку сина, не поділяли та не підтримували цього захоплення. Проте хлопець вивчив мотоцикли вздовж і впоперек, наскладав трохи сентаво і зрештою таки купив Suzuki. Як же він його обожнював! Але якось одного дня Телес мчав по шосе неподалік свого рідного міста Форталеза, що в Бразилії, і йому в бік врізалася машина, пошкодивши хлопцеві ліву ногу й поклавши край його подальшим покатавкам. Невдовзі на

пораненій нозі трохи нижче коліна він набив собі тату з мотоциклом. А поруч вздовж шраму вигиналися два слова.

Татуювання Телеса було ледь не однаковісіньким з тим, яке у 2013-му зробить собі Бруно Сантос у португальському Лісабоні. Сантос працював керівником відділу кадрів і ніколи не знав ані Чейз, ані Баттісти, ні Телеса. Розчарований своєю роботою, одного дня він вийшов із офісу й почимчикував прямісінько до тату-салону. Звідти він вийшов уже з фразою із двох слів, набитою на правому передпліччі.

Четверо людей на трьох різних континентах — і в кожного витатуювано однакові два слова:

NO REGRETS.

НЕ ШКОДУЮ.

Утішна, проте небезпечна доктрина

Деякі переконання впливають на нас непомітно, мов музика на екзистенціальному тлі. Інші стають гімнами певному способу життя. Та небагато знайдеться гасел, здатних перекричати доктрину про те, що жалкувати про щось — безглуздо, що це марнує наш час і руйнує добробут. З усіх закутків культури долинають заклики: забудь минуле; хапайся за майбутнє. Полиш гірке; смакуй солодким. Хороше життя має єдиний фокус уваги (те, що попереду) та незмінну валентність (позитивну). Шкодування ж підриває ці два засадничі положення. Воно фокусується на минулому та неприємному — це токсин у кровотоці щастя.

Тож не дивно, що шлягер Піаф залишається еталоном для всього світу та пробним каменем для інших музикантів. Пісня під назвою «Ні про що не шкодую» (англ. «No Regrets») представлена у репертуарі вкрай широкого набору виконавців: від джазової легенди Елли Фіцджеральд до британської поп-зірки Роббі Вільямса, каджунського гурту Steve Riley & the Mamou Playboys, американського виконавця блюзу Тома Раша, співачки

Еммілу Гарріс, чие ім'я вшановано у Залі слави кантрі-музики, а також репера Емінема. Люксові бренди авто, плитки шоколаду та страхові компанії обстоюють цю філософію, використовуючи пісню Піаф «Je ne regrette rien» у своїх телевізійних рекламних роликах².

А що може бути кращим проявом відданості своїм поглядам, ніж носити їх буквально на собі — як Бруно Сантос, чий переконання вибиті малими чорними літерами від ліктя аж до зап'ястя правої руки?

Якщо тисячі заплямованих чорнилом частин тіла не переконують вас, тоді прислухайтеся до двох гігантів американської культури, різних за статтю, релігією та політичними поглядами, але об'єднаних цією догмою. «Не лишайте у своєму житті місця для шкодування», — радив творець теорії позитивного мислення, доктор богослов'я, преподобний Норман Вінсент Піл, який сформував догми християнства XX століття, а також був наставником Річарда Ніксона та Дональда Трампа. «Не гайте часу на <...> жалкування», — радила суддя Рут Бейдер Гінзбург, друга в історії жінка у Верховному суді США, яка сповідувала юдаїзм і на старості літ зажила статусу культурної ікони серед американських лібералів³.

Або ж довіртеся думці знаменитостей, якщо таке вам більше до душі. «Я не вірю у шкодування», — заявляє Анджеліна Джолі. «Не вірю я у шкодування», — вторує за нею Боб Ділан. «У шкодування я не вірю», — стверджує Джон Траволта. А ще зіркова трансгендерка Лаверн Кокс. І маестро мотивації Тоні Роббінс, який пропагує ходьбу по розпеченому вугіллі. І Слеш, гітарист гурту Guns N' Roses, який полюбляє трясти волоссям у такт музиці⁴. Бібліотека Конгресу США налічує у своїй колекції понад 50 книжок під заголовком «Ні за чим не шкодуй»⁵.

Утілена в піснях, вигравіювана на шкірі та перейнята мудрецьями — філософія, яка відкидає шкодування, є такою очевидною істиною, що з нею частіше погоджуються, ніж сперечаються. Навіщо викликати біль, якщо його можна уникнути? Навіщо

накликати на себе дощові хмари, коли можна купатися в сонячних променях позитиву? Навіщо шкодувати про вчинене вчора, якщо можна мріяти про безмежні можливості завтра?

Такий світогляд інтуїтивно зрозумілий. Здається правильним. Звучить переконливо. Проте у нього є один суттєвий недолік.

Він докорінно хибний.

Усі ці загони противників жалю не надають інструкції того, як добре прожити своє життя. Насправді те, що вони пропонують, — даруйте на слові, але воно ретельно підібране, — це повна фігня.

Жаль не є чимось небезпечним чи ненормальним, що передбачає сходження з проторованого шляху до щастя. Це цілком здорове й характерне для кожного явище, що становить собою невіддільну частину людського буття. До того ж жаль — корисний. Він проясняє. Він інструктує. Правильно проаналізований жаль не тягне нас на дно, а навпаки — штовхає вгору.

І це не якась там примарна фантазія, сентиментальний порив, вигаданий для того, щоб змусити нас проявляти тепло та турботу в холодному та байдужому світі. До такого висновку дійшли вчені у своїх дослідженнях, розпочатих ще понад пів століття тому.

Ця книжка про жаль — паскудне відчуття того, що сьогодні було б кращим, а майбутнє — яскравішим, якби не невдалий вибір, хибне рішення або безглуздий учинок у минулому. Сподіваюсь, у наступних тринадцяти розділах ви побачите жаль у новому, правильнішому світлі та навчитеся користуватися перевагами його сили перевтілення.

Не варто сумніватися в щирості людей, які заявляють, що ні про що не шкодують. Натомість слід розглядати їх як акторів, які грають роль — і роблять це так часто й переконливо, що самі починають вірити в те, що все це насправді. Такий психологічний самообман — поширене явище. Іноді він навіть на користь. Однак найчастіше подібне лицедійство заважає людям виконувати важку роботу, яка дарує істинне задоволення.

Згадайте хоча б неперевершену співачку Піаф. Вона стверджувала — ба навіть проголошувала, — що ні про що не шкодує. Проте навіть побіжний погляд на 47 років, проведених нею на цій землі, відкриває перед нами життя, сповнене бід і трагедій. У 17 вона народила дитину, яку посадила на шию іншим, і та померла, не доживши й до трьох років. Невже жінка нітрохи не картала себе за її смерть? Одну частину свого дорослого життя Піаф прожила в полоні алкоголю, а іншу — морфію. Хіба вона не шкодувала про ці залежності, які душили її таланти? Співачка мала, м'яко кажучи, бурхливе особисте життя, де був невдалий шлюб, смерть коханця та ще один чоловік, загрузлий у боргах. Чи не шкодувала вона хоча б про деякі свої романтичні уподобання? Важко уявити, як Піаф лежить на смертному ложі, вдоволена своїми рішеннями, особливо коли чимало з них і відправили її на це ложе, наблизивши смерть на десятиліття раніше вготованого їй часу.

Або візьмімо нашу розтатуйовану когорту, розкидану по всьому світі. Поговоріть із ними хоча би хвилюку — і стане ясно, що зовнішнє втілення девізу «Ні про що не шкодуй» — це акторська гра, а всередині вони почуваються зовсім інакше. Наприклад, Мірелла Баттіста багато років присвятила серйозним стосункам. Коли вони розпалися, жінка почувалася жахливо. І якби вона мала шанс усе переграти, то, найімовірніше, зробила б інший вибір. Це і є жаль. Та разом з тим вона визнала свої помилки і зробила висновки. «Кожне моє рішення привело мене туди, де я зараз, і зробило тією, хто я є», — сказала вона мені. А це вже прояв іншого, позитивного боку жалю. Не те щоб Баттіста справді викорінила шкодування зі свого життя. (Зрештою, це слово назавжди витатуюване на її тілі.) І не обов'язково звела до мінімуму. Натомість вона оптимізувала його.

Коли одного вечора ми розмовляли по Zoom з Ембер Чейз — а їй тоді було 35, — вона сказала мені: «Як же часто в житті можна звернути не туди». Так було з її першим шлюбом. У 25 років вона вийшла заміж за чоловіка, який, як виявилось, «мав